

ЎЗБЕКИСТОН ТАЛАБА-ЁШЛАРИДА МАЪНАВИЙ АХЛОҚИЙ ОНГНИ ШАКЛЛАНТИРИШ УСУЛЛАРИ ВА ВОСИТАЛАРИ

Вайдуллаев Х.

Тошкент давлат транспорт университети

ММТ-1 гуруҳ талабаси

Илмий раҳбар: Эрнийёзов Ўразбой Кукланович

Тошкент давлат транспорт университети

“Ижтимоий фанлар” кафедраси ўқитувчиси

Кириш. Бугун дунёда содир бўлаётган глобал ўзгаришлар маънавий-ахлоқий онг муаммосини тушунишда фақат анъанавий тасаввурлар билан чекланиб қолиш мумкин эмаслигини кўрсатмоқда. Ахлоқий қадриятлар иерархиясидаги тенглаштириш тамойили яққол кўзга ташланаётган ҳозирги вақтда шахс ва жамият фаолиятидаги мавжуд ахлоқий қоидаларнинг бузилишини, ахборот соҳасидаги мафкуравий таҳдидлар, хусусан, шубҳали ахлоқий маҳсулотларни тортиқ қилаётган “оммавий маданият” унсурлари эгаллаётганлиги билан изоҳланмоқда. Бундай муаммоларнинг олдини олиш ва бартараф этишда маънавий-ахлоқий онгни юксалтириш масаласи беқиёс аҳамият касб этади. Шу маънода, ушбу вазият ижтимоий-фалсафа фанининг олдида талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий онгини янада юксалтиришнинг самарали йўллари ва воситаларини аниқлаш билан бирга, амалиётга маънавий-ахлоқий онг ҳақида янада чуқурроқ билимларни тақдим этиш заруратини қўймоқда.

Дунёнинг етакчи олий таълим муассасалари ва илмий марказларида ёшлар маънавий-ахлоқий онгини шакллантиришнинг методологик ва услубий асосларини такомиллаштириш, уни объектив баҳолашнинг парадигмал мезон ва даражаларини ишлаб чиқиш бўйича олиб борилаётган тадқиқотлар “хаёт маъносини англаш”, “хаётга мақсадли муносабатда бўлиш”, “хаётга мустақам ишонч ва эътиқод”, “ватанни севиш”, “инсонийлик”, “оила масъулияти”, “касбга муҳаббат” ва бошқа шу каби ижтимоий-фалсафий концепцияларнинг таҳлили, маънавий-ахлоқий онгнинг турларини дефинициялаш, талабаларнинг маънавий-ахлоқий онгини юксалтириш муаммоларини ўз ичига олиб, халқаро миқёсда ёшларни маънавий-ахлоқий онгини шакллантиришнинг янгича моделларини яратиш ва амалиётга татбиқ этишга хизмат қилмоқда. Ўзбекистон мустақилликни қўлга киритганидан сўнг жамият ҳаётининг барча соҳаларида бўлгани сингари маънавий-маърифий ишларда ҳам ўзгаришлар юз берди. Маънавий юксалишнинг янгилалиши билан боғлиқ муаммолар, муносабатлар аҳолининг, айниқса ёшларнинг маънавий-ахлоқий онгини ўзгартиришни талаб қилди. Маълумки, маънавий-ахлоқий онги юксак бўлган жамиятдагина

барқарорлик бўлади. Фуқаролар ўзлигини англай олган, ҳуқуқ ва бурч, мажбуриятлари ҳақида тушунган, бир-бирини ҳурмат қила оладиган бўлади.

Жамият тараққиётининг ҳозирги босқичида инсон омили билан боғлиқ муаммолар ўз кўламига кўра ижтимоий фалсафа соҳасининг муҳим тадқиқот объектига айланди. Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек, “Юксак маънавиятли, замонавий билим ва касб-ҳунарларга, ўз мустақил фикрига эга бўлган ёшларни миллий ва умуминсоний кадриятлар руҳида тарбиялаш биз учун энг муҳим масалалардан биридир”. Бундан хулоса қилган ҳолда, “оммавий маданият” кўринишида кириб келаётган турли таҳдидлар, гиёҳвандлик, диний экстремизм, миссионерлик каби бало-қазолардан ёшларимизни асрашга, уларнинг таълим-тарбиясига ҳар биримиз масъул эканимизни ҳеч қачон унутмаслигимиз керак”. Шу боисдан ҳам ёшларда маънавий-ахлоқий онгни янада юксалтириш масаласи тобора долзарб аҳамият касб этмоқда ва шунинг учун ҳам Президент ижтимоий, маънавий-маърифий соҳалардаги ишларни янги тизим асосида йўлга қўйиш ҳамда ёшлар маънавиятини юксалтириш ва уларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этиш бўйича беш муҳим ташаббусни илгари сурди (биринчи ташаббус ёшларнинг мусиқа, рассомлик, адабиёт, театр ва санъатнинг бошқа турларига қизиқишларини оширишга, истеъдодини юзага чиқариш; иккинчи ташаббус ёшларни жисмоний чиниқтириш, уларнинг спорт соҳасида қобилиятини намоён қилишлари учун зарур шароитлар яратиш; учинчи ташаббус аҳоли ва ёшлар ўртасида компьютер технологиялари ва интернетдан самарали фойдаланишни ташкил этиш; тўртинчи ташаббус ёшлар маънавиятини юксалтириш, улар ўртасида китобхонликни кенг тарғиб қилиш бўйича тизимли ишларни ташкил этиш; бешинчи ташаббус хотин-қизларни иш билан таъминлаш).

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев анъанага содиқ қолган ҳолда, ёшларнинг таълим-тарбиясига алоҳида эътибор қаратиш давр талаби эканлигини таъкидлайди: “Юксак маънавиятли, замонавий билим ва касб-ҳунарларга, ўз мустақил фикрига эга бўлган ёшларни миллий ва умуминсоний кадриятлар руҳида тарбиялаш биз учун энг муҳим масалалардан биридир. Бу борада биз асрлар мобайнида шаклланган миллий анъаналаримизга, аждодларимизнинг бой маънавий меросига таянамиз”.

Талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий онгини шакллантиришда маърифат алоҳида аҳамият касб этади. Зеро, маърифат – маънавиятга олиб келадиган йўл, уни шакллантирувчи воситадир. Маърифат миллат тарихининг ажралмас таркибий қисми ҳисобланади. Президентимиз Ш.М.Мирзиёев томонидан БМТ Бош Ассамблеясининг “Маърифат ва диний бағрикенглик” деб номланган махсус резолюциясини қабул қилиш таклифи ҳам давлатимизни халқаро миқёсда нуфузини янада кўтарди. Бу ҳужжатнинг асосий мақсади – барчанинг таълим олиш ҳуқуқини таъминлашга, саводсизлик ва жаҳолатга барҳам беришга

кўмаклашишдан иборат. Ушбу резолюция бағрикенглик ва ўзаро ҳурматни қарор топтириш, диний эркинликни таъминлаш, эътиқод қилувчиларнинг ҳуқуқини ҳимоя қилиш, уларнинг камситилишига йўл қўймасликка кўмаклашишга қаратилган.

Шарқ уйғониш даври мутафаккирларининг фикрича, покиза хулқ-атвор, гўзал ахлоқ-одоб, ҳалоллик, илоҳий маърифат – комиллик даражасига етиш манбаидир. Комил инсонларгина миллатнинг ёрқин кўзгуси бўлиши мумкин. Фақат маънавиятли ва маърифатли инсонларгина халқ ва давлат манфаати, равнақи йўлида меҳнат қилишга қодирдирлар. Машҳур Шарқ мутафаккири Шайх Азизиддин Насафий комил инсон фазилатлари ҳақида гапириб, унинг юксак ахлоқли, ўзини англаган, дунёвий ва илоҳий билимларни эгаллаган маънавиятли ва маърифатли бўлиши зарурлигини айтади: “Билгилки, Комил инсон деб, шариат, тариқат ва ҳақиқатда етук бўлган одамга нисбатан айтадилар ва агар бу иборани тушунмасанг, бошқа ибора билан айтайин: билгилки, комил инсон шундай инсондирким, унда куйидаги тўрт нарса камолга еткан бўлсин: яхши сўз, яхши феъл, яхши ахлоқ ва маориф” .

Ёшларни жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш руҳида тарбиялашда, уларга жаҳолатнинг объектига кўра куйидаги кўринишларда, яъни жаҳолатпарастликнинг: 1) ич-ичидан мавжуд дунёвий тартибни кўролмасдан, унга нисбатан илмсизларча, яъни унинг моддий ва маънавий ҳаётидаги ижобий ўзгаришларга нодонларча салбий муносабатда бўлишида; 2) давлат ҳокимияти томонидан амалга оширилаётган иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, маданий ислохотларнинг моҳиятини тушунмасдан, уларга жаҳл билан ақлсизларча қаршилиқ кўрсатаётганлигида; 3) узоқ ва яқин қўшни давлатлар билан тенглик ва ўзаро ёрдам тарзида ўрнатилаётган муносабатларга раҳна солишга уринишларида; 4) элат, миллат ва халқларнинг қадриятларини менсимасдан, уларни ваҳшийларча вайрон қилишга ҳаракат қилаётганликларида; 5) илм-фан ютуқларини тан олмасдан тараққиётга тўсқинлик қилаётганликларида; 6) дин ниқоби остида халқлар ўртасида низо чиқариб, мавжуд ҳокимиятни ағдариб ташлаб ўзларининг ҳокимиятини ўрнатишни авж олдираётганликларида; 7) инсонни олий қадрият деб ҳисобламасдан, болалар ва аёлларнинг ҳақ-ҳуқуқларини паймол қилиб, уларни сотиб юбориш эвазига катта маблағ тўплаётганликлари каби хатти-ҳаракатларида яққол намоён бўлишини тушунтирмоқ зарурдир.

Шу билан бир қаторда жаҳолатнинг субъектига кўра куйидаги кўринишларда, яъни жаҳолатпарастликнинг: а) жамият ҳаётида вужудга келган муаммоларни ақл, илм билан эмас, балки жисмоний куч ишлатиш йўли билан ҳал этишга уринишида; б) ўзига-ўзи маҳлиё бўлиб маърифатгўй донишмандларнинг маслаҳатларига кулоқ солмасдан ўта ўжарлик билан иш бажаришида; в) мансабпарастлик балосига чалиниб барча одамлар унга

бўйсунушини, ўзи ҳеч кимга бўйсунмасликни хоҳлашида, бўйсунмаганларни ўзига ва жамиятга душман деб билишида; г) ўткинчи, юзаки нарсалар, мол-дунё, жисмоний лаззатлар, хирсу шаҳват, обрў, амал, шон-шуҳратни ҳақиқий бахт, фаровонлик деб ўйлашида ва билишида; д) обрўпарастлик балосига йўлиқиб, ўзаро бир-бирларини мақташ, кўкка кўтаришни яхши кўришида, уларни бошқалар сўзда ҳам ишда ҳам улуғлашларини исташларида; ж) мутлоқ ҳокимиятга эга бўлиб, ўзга халқларни қурол кучи билан кўрқитиб ўзига тобе қилиб олишга, яъни якка ҳукмронлик гаштини суришга бўлган хатти-ҳаракатлари шаклида намоён бўлишини кўрсатиб бермоқ керак.

Бу ҳақда Ш.М.Мирзиёев: “Биз “жаҳолат” деганда одатда диний жаҳолат, ақидапарастиликни тушунамиз. Лекин бугунги ҳаётий жараёнлар жаҳолат ҳамма соҳада ҳам учраши, агар унга қарши ўз вақтида кураш олиб борилмаса, ўта оғир оқибатларга олиб келиши мумкинлигини кўрамиз. Биз бугун жаҳолат деган балога иқтисодиёт соҳасида ҳам таълим-тарбия, соғлиқни сақлаш, маданият тизимида ҳам қўйингки, ҳаётимизнинг барча жабҳаларида дуч келаяпмиз ва бу иллат қўл-оёғимизда бамисоли кишан бўлиб турибди. Бу кишандан холос бўлмасдан туриб, тараққиёт ва ривожланиш ҳақида ҳеч қандай сўз бўлиши мумкин эмас”, – деган эди.

Бугунги жаҳолатга қарши маърифат билан курашнинг замонавий тактик усуллари куйидагилардан иборат: бузғунчи вайронкор ғоя ва мафкуралар тўрига тушиб қолган, аммо қўли “қон”га ботмаган ҳолда қайтиб келган фуқароларга нисбатан кечиримли бўлиш, яъни уларни авф этиш; кечирилган фуқароларни, уларнинг ота-оналари, оила аъзолари ва қариндош уруғларини камситмаган ҳолда иш билан таъминлаб ижодий меҳнатга, жамоат ишларига жалб қилиш; авф этилганларга нисбатан ҳар бир оила, ижтимоий гуруҳ, маҳалла ва бошқа жамоат ва меҳнат жамоаларида яхши маънавий-мафкуравий муҳитни яратиш; узоқ вақт давомида қўшни мамлакатлардан келиб, мамлакатимизда яшаб, ҳалол меҳнат қилиб, шу юртни танлаган, бироқ фуқаролик ҳуқуқига эга бўлмаганларни фуқароликка қабул қилиниши ва шу асосида уларнинг руҳини кўтариш; тўғри йўлдан адашиб, чет элларда хор-зор бўлиб, азоб-уқубатларни кўриб, тавбасига таяниб ўз ватанига қайтиб келган фуқаролар билан ёшларнинг учрашувларни ташкил этиб, бузғунчи-вайронкор ғояларнинг асл моҳиятини уларнинг вужудида чуқур ҳис эттириш, уларни Ш.М.Мирзиёев кўрсатиб ўтганидек: “Билим билан, ақл ва маърифат, намунали ишлар билан ишонтириш керак. Тарихдан, бугунги ҳаётимиздан олинган ҳаётий, таъсирчан мисоллар билан инонтириш керак” .

Маълумки, жамият тараққиётида, унинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида инсоннинг ижтимоий фаолияти, хусусан, унинг ахлоқий камолоти биринчи ўринда туриши керак. Ана шу ахлоқий жиҳат қанча юқори бўлса, биргина оилада эмас, балки бутун жамиятда ҳам инсонийлик юзага чиқиб, фаровон ҳаёт кечиритишга имкон яратилади, чунки жамиятнинг энг катта бойлиги

ана шу инсонлар ва уларнинг гўзал тақдиридир. Агарда юксак маънавиятли жамият шаклланишига қатъий ишонган, бунга чуқур эътиқод этадиган кадрлар етиштирилса, аввало шундай жамият бўлишига комил ишончи ва эътиқоди бўлган имонли, баркамол инсонларни тарбиялай олинсагина ана шу жамият ва давлатда барқарорлик, фаровонлик, осойишталик, тараққиёт тезлашади. Шунинг учун ҳам мамлакатимизда мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб, токи бугунги кунга қадар бу масалага давлат сиёсати даражасида қараб келинган. “Бугунги кунда фарзандларимизнинг маънавий оламини юксалтириш, уларни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш масаласи биз учун энг долзарб вазифа бўлиб қолмоқда.

Ахлоқий онгнинг намоён бўлиш шаклларида бири – кишида маълум ҳаёт шароитлари ва тарбия таъсирида қарор топган қатъий билимлар ва ахлоқий тартиб-қоидаларга эмоционал муносабатдан иборат бўлган ишонч ҳисобланади. Ишонч хулқ меъёрини субъектив қабул қилиш бўлиб, киши намуна оладиган ахлоқ тамойилларининг тўғрилиги ва адолатли эканлигига ишонч билдиришидир. Фақат ахлоқий ишонч бу билан чекланмайди, чунки бу фақатгина ахлоқий заруратни ақлий ҳиссиёт билан тушунишдир. Ахлоқий ишонч шахснинг бирон фаолият йўналишини, унинг мақсад сари интилиши, хулқнинг яширин мотивлари тузилмасини ҳамда унинг умумий нуқтаи назарини, ҳаётдаги ўрнини, яшаш маъносини белгилайди. Ахлоқий ишонч ўзида рационал ва эмоционал томонларни ифодалайди, бунда инсон ҳар қандай қийин шароитларда ҳам ўз тамойилларидан қайтмайди.

Маънавий камолот қирралари ва муаммолари ҳақида жуда кўп фикрлар айтиш мумкин, имкониятдан келиб чиқиб биз маънавий камолотнинг мезонларидан бири бўлган мустақил фикрлаш ҳақида сўз юритмоқчимиз. Мустақил фикрлаш элементлар шаклида деярли ҳар бир кишиларда мавжуд, яъни энг оддий ҳолатларда ҳам киши ўз-ўзини бошқаради. Аммо биз фикр юритадиган мустақил фикрлаш, юртимизда бўлаётган ҳар бир жараён ва унга оид бўлган ҳар бир муносабатга нисбатан, ўз вақтида тўғри ва объектив фикр билдириш ва ўз муносабатини белгилаб олишдир.

Ёшларнинг мустақил фикрлаши ҳақида сўз борар экан, аввало, ҳозирги кунда ёшлар ўртасида. айнан шу фазилятнинг етишмаслиги оқибатида жамиятда келиб чиқаётган иллатлар ҳақида бир фикр юритайлик. Бу иллатларнинг кенг тарқалганлари:

1. Ёшлар ўртасида гиёҳвандлик;
2. Ғоявий иммунитетнинг пастлиги оқибатида бузғунчи ғоялар таъсирига тушиб қолиш;
3. Ёшлар жиноятчилиги ва ҳуқуқбузарлиги.

Шу уч иллат, охир-оқибат ёшларимизга жиноятчи муҳрини босиш ва уларни том маънода йуқотишимизга сабаб бўлмоқда. Аслини суриштирганда буларнинг

заминида, мафкуравий тарбияга эътиборнинг камлиги натижасида ёшларнинг бу каби иллатларни келиб чиқиш сабаблари ва моҳиятини билмаслиги ёки очикдан-очик бу каби ҳодисаларга маънавий жиҳатдан қаршилиқ қилишга ожизлик, яъни мустақил фикрлай олмаслик, ўзгаларнинг фикрига, йўлига кўр-кўрона бўйсунуши ётибди.

Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.А.Каримов таъкидлаганларидек, моддий ва маънавий олам уйғунлашиб, инсоннинг кўш қанотига айлансангина, жамиятнинг тўлақонли эркин ривожланиши таъминланади. Лекин, афсуски, маънавий инқирознинг олдини оладиган, ёшларни юксак маънавиятли шахс сифатида шакллантиришни кафолатлайдиган таълим-тарбия тизими дунёда хали яратилмаганлигини бугун ҳаётнинг ўзи тасдиқлаб кўрсатмоқда. Ҳақиқатдан ҳам, бугун мураккаб вазиятда маънавият соҳасида вужудга келаётган долзарб муаммолар, хусусан, жаҳоннинг айрим минтақаларида тобора кучайиб, илдиз отиб бораётган маънавий инқироз хавфи халқимиз маънавиятини асраш баробарида уни юксалтириш, айниқса, ёш авлоднинг қалби ва онгини турли зарарли ғоя ва мафкуралар таъсиридан ҳимоя қилишни талаб қилмоқда.

Ҳеч шубҳасиз, дунёнинг қайси бурчагида бўлмасин, маънавиятга қарши қандай таҳдиднинг пайдо бўлиши ўзининг бугунги куни ва эртанги истиқболини ўйлаб яшаётган ҳар бир онгли инсон, ҳар бир халқни ташвишга солади. Албатта, бундай маънавий таҳдид ва мафкуравий хуружлар миллий ва диний томирларимизга болта уриши, улардан аввало фарзандларимиз кўпроқ азият чекиши мумкинлиги, ёшларда маънавий-ахлоқий онги янада юксалтиришни тақозо этмоқда.

Таълим тизимининг барча босқичларида бу фазилатларни шакллантириш ўзига хос хусусиятларга эгадир. Хусусан, юқоридаги маънавий-ахлоқий фазилатлар олий таълимда янада мустаҳкамланади ва ҳаётда фаолият мезонига айланади. Тарбиявий ишлар тўғри йўлга қўйилган таълим муассасаларида талабаларда ўз фаолиятида мақсадли кураш олиб бориш, мустақил фикрга эга бўлган фидокор, тарихни тўғри англаш, ўз кучига ишончни қабул қилиш, ислохотларда фаол иштирок этиш, урф-одатларни, анъаналарни асраш, демократияга ҳурмат билан қараш, эзгу ғояларга садоқат, маърифатни ёт ғояларга қарши қўя билиш, огоҳликни, бунёдкорликни, маънавий юксакликни намоён этиш, жамоа ташкилотларида фаол иштирок этиш, мафкуравий таҳдидга қарши кураш, глобаллашувнинг салбий жиҳатларини фош этиш, юрт тинчлигини сақлаш, демократия экспорти моҳиятини фош этиш фазилатлари намоён бўлади.

Шунингдек, мустақилликни мустаҳкамлашнинг фаол курашчиси бўлиб, миллий байрамлардан, маросимларда ғоявий тарғиботдан фойдаланиш, глобализм иллатларига, ахборот хуружига, “оммавий маданият” таҳдидига

нисбатан ғоявий курашчанликни намоён қилиш, миллий ўзликни ҳимоя қилиш учун кураша олиш, бузғунчи ғояларига, хоинликка, лоқайдликка, маҳаллийчиликка, терроризмга, космополитизмга қарши курашиш, буюк келажакка ишонч ҳисси билан яшаш фазилатлари шаклланади.

Шу боисдан ҳам ёшлар тарбиясининг муҳим бўғинларидан бири – олий таълим муассасалари деб ҳисоблаймиз. Бизнинг фикримизча, олий ўқув юртларида давлатимиз томонидан яратиб берилган имкониятлардан кенг ва самарали фойдаланиб, таълим-тарбия ишларига катта эътибор қаратиш зарур. Олий таълим муассасасида тарбиянинг барча соҳалари ва айниқса, ушбу йўналишлари бўйича алоҳида таълим-тарбия ишлари олиб борилиши мақсадга мувофиқдир. Булар:

1. Ғоявий-сиёсий тарбия.
2. Ҳуқуқий тарбия.
3. Ахлоқий тарбия.

Ушбу тарбия йўналишларининг ҳар бири ўзига хос тарбия объектларига ҳамда тарбия усулларига эга бўлиб, буларнинг вазифаларига жиддий аҳамият бериш лозимки, бу тарбия объектлари ва усуллари асли бир мақсад йўлида хизмат қилса-да, бир-биридан шаклан фарқли, бир-бирини мазмунан тўлдирувчи, қизиқарли, ҳаётий усуллари билан талабаларни ўзига жалб эта билиши зарур.

Тадқиқотимиз давомида талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий онгини шакллантиришда қуйидаги ўзига хос йўллардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ экани аниқланди:

1. Санъат орқали шакллантириш.
2. Спорт орқали шакллантириш.
3. Жаҳон интернет тармоғи ва ахборот технологияси воситалари орқали шакллантириш.
4. Китобхонликка ўргатиш орқали шакллантириш.
5. Ҳунар ўргатиш орқали шакллантириш.

Санъат орқали талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий онгини шакллантиришда қуйидагилар самарали усуллар сифатида белгиланмоқда:

талабалар иштирокида спектакллар намоёйиш қилиш;

талабаларнинг қизиқишлари асосида ҳаваскорлик ансамбллари ташкил этиш;

талабаларни “Қувноқлар ва зукколар” танловига жалб қилиш;

талабалар ўртасида қўшиқчилик бўйича танлов ўтказиш;

талабалар томонидан қўлда чизилган расмлар бўйича кўرғазмалар ташкил этиш;

адабиёт, маданият ва санъат, этика ва эстетика каби йўналишлар бўйича тадбирлар ойликларини ташкил этиш;

талабаларнинг театр ва музейларга ташрифини ташкил этиш;

талабалар учун кинолекторийлар ташкил этиш.

Спорт орқали талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий онгини шакллантиришнинг самарали усуллари:

талабалар ўртасида спорт турлари бўйича клублар, чемпионатлар ва турли мусобақалар ташкил этиш учун шароитлар яратиш;

спортнинг жамоавий турлари кесимида босқичма-босқич ички мусобақалар ўтказиб бориш;

шахмат ва шашка бўйича ректор кубогини ташкил этиш;

спорт йўналишида ижтимоий акциялар ўтказиб бориш.

Талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий онгини Жаҳон интернет тармоғи ва ахборот технологияси воситалари орқали шакллантиришда муҳим бўлган усуллар:

компьютер технологиялари бўйича махсус тўғарак ташкил этиш;

“Компьютер миллий ўйинлари” танловини ташкил этиш;

интернет ва мессенжерлар бўйича махсус тўғарак ташкил этиш;

талабалар ўртасида IT-олимпиада ташкил этиш;

Олий таълим муассасаси сайти ва бошқа ижтимоий тармоқлар орқали он-лайн викторина ўтказиш;

“Ёш тарғиботчилар”, “Хаваскор блогерлар”, “Интернет фаоллари” ва “PR марказ” каби виртуал клубларини ташкил этиш;

Интернет маданияти ва Ахборот хавфсизлиги бўйича билимларини оширишга қаратилган семинар-тренинглар ташкил этиш.

Талабалар ўртасида ўртасида китобхонликни кенг тарғиб қилишнинг самарали усуллари:

нотиклик маҳорати бўйича мусобақалар ўтказиб бориш;

иншолар танловини ташкил этиш;

талабалар маънавиятини юксалтиришга ёрдам берадиган, муомала ва баҳсга киришиш маданиятини ўргатадиган “Мунозара дебат” клубини фаоллаштириш;

адабиёт йўналишидаги ижодкорларни саралаш ва уларни рағбатлантириш учун “Ёш ижодкорлар” клуби фаолиятини ташкил этиш;

“Тафаккур синовлари”, “Энг фаол китобхон гуруҳ” ва “Китобхон талаба” танловларини ўтказиб бориш;

китобхонликка оид викториналар ўтказиб бориш;

“Менинг севимли адибим”, “Адиб билан адабиёт ҳақида” ва “Шоир билан шеърят ҳақида” каби мавзуларда учрашувлар ташкил этиш.

Ёшларнинг мафкуравий онгини шаклланишида, шахснинг мустақил фикрлаши, юртимиз тараққиёти ва унда олиб борилаётган демократик ислохотларнинг моҳияти ҳақидаги билимларини ортиб боришида, талаба йигит-қизларнинг мафкуравий таҳлил қобилияти, ижодкорлигини юксалишида, ўзи ва

юртимиз ҳаётига оид масалаларини мустақил ҳал қила олишини таъминлашда турли сиёсий клублар, ва айниқса, “Баҳс” клубининг фаолияти муҳим аҳамият касб этади. Клубнинг асосий вазифаси – ёшлар учун муаммоли бўлган турли ижтимоий-сиёсий, ғоявий ҳодисаларнинг туб моҳиятини аниқлаб, ечимини топиш, уни турлича талқин этилишига йўл қўймасликдир. Бу клубда ёшлар юртимиздаги мавжуд камчиликларни уларнинг пайдо бўлиш сабаблари, бартараф этиш йўллари ҳақида ўз фикрлари билан ўртоқлашадилар, камчиликларнинг объектив сабаблари рўйи рост очиб бериладикки, бунда талабаларнинг овоза, миш-мишларга ишонишларини, кулоқ солишларини олди олинади. Бундан ташқари, клуб талабалар учун нафақат ғоявий-сиёсий тарбия мактаби вазифасини ўтайди, балки талаба-ёшларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш билан биргаликда, уларнинг ичидан нотиклар, сиёсатчилар, шарҳловчилар танлаб олиш ва кейинчалик тайёрлаш, шунингдек, талабаларнинг илғор, ёшлар ижтимоий ҳаётини ривожлантиришга оид янги фикрларини танлаб олиш ва олийгоҳ ҳаётига жорий этиш имконияти яратилади.

REFERENCES:

1. Мирзиёев Ш. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 2-жилд. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. – Б. 88
2. Абдурашидова, Нилуфар Абдурашидовна, & Ҳасанов, М. (2022). ЁШЛАР ДУНЁҚАРАШИДА ДИН ВА АХЛОҚНИНГ ЎЗARO МУТАНОСИБЛИГИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 1226-1235.
3. Ж. С. Раматов, & М. Ҳасанов (2022). ШАХС ДИНИЙ ДУНЁҚАРАШИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА ИЛМНИНГ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (7), 35-39.
4. Жуманиёз Султонович Раматов, Машкура Инамжанована Рахимова, & Миршод Нўъмонович Ҳасанов (2022). МАҲКУРАВИЙ ТАҲДИДЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА ИСЛОМИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 1031-1036.
5. З. Н. Бобошев, М.Н.Ҳасанов, & Э.А.Нуруллаев. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ АСОСЧИСИ СИФАТИДА . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 108–115. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/new/article/view/623>
6. Ж. С. Раматов, М. Ҳасанов, & Лочин Азаматович Валиев (2022). АУРОБИНДО ГҲОШ ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ ФАЛСАФИЙ МЕЪРОСИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 1161-1169.
7. J. S. Ramatov, M. Hasanov AL-FAROBİY SIYOSIY DAVRAN VA IJTIMOİY-MADANIY AHVOL // *Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar*. 2022 yil. 6-son. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/al-farobiy-davridagi-siyosiy-va-izhtimoiy-madaniy-vaziyat> (kirish sanasi: 12.11.2022).
8. М.Н.Ҳасанов, А.А.Азимбаев, Ҳалилов Ў., & Каримов Б. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ШАХС МАЪНАВИЙ КАМОЛОТИГА ДОИР ҚАРАШЛАРИ . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 147–153. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/new/article/view/629>

9. Ж. С. Раматов, & М. Хасанов (2022). МАФКУРАВИЙ ТАХДИДЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА АХЛОҚИЙ ТАРБИЯНИНГ АҲАМИЯТИ. Academic research in educational sciences, 3 (6), 952-956.
10. Ramatov, J.S., Valiev, L.A., Xasanov, M.N. XIX ASRDA HINDISTONDAGI IZHTIMOIY - FALSAFIY JARAYONLAR // ORIENSS. 2022. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/hih-asrda-indistondagi-izhtimoiy-falsafiy-zharayonlar> (kirish 12/11/2022).
11. Ф. А. Кушаков, М. Н. Хасанов, Р. Ў. Баратов, Ж. С. Раматов, & С. Ҳ. Султанов (2022). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ ВА СЎЗ ЭРКИНЛИГИ. Academic research in educational sciences, 3 (10), 803-810.
12. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. World scientific research journal, 8(1), 102-108.
13. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрниезов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10), 376-386.
14. Hasanov, M., & Tuhtaboev, E. (2021). THE PERFORMANCE OF THE PERFECT MAN IN THE EASTERN RENESSANCE (ON THE EXAMPLE OF FARABI'S VIEWS). Innovative Technologica: Methodical Research Journal, 2(05), 1-6.
15. Hasanov M., Tuhtaboev E. THE PERFORMANCE OF THE PERFECT MAN IN THE EASTERN RENESSANCE (ON THE EXAMPLE OF FARABI'S VIEWS) //Innovative Technologica: Methodical Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 1-6.
- 16.
17. М.Н.Хасанов, Д.А.Ҳафизов, Р.Х.Тоиров, & Х.Қ.Болтабоев. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙ ЯШАГАН ДАВРДАГИ ИЛМ-ФАН ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 4(3), 137–140. Retrieved from <http://www.wsjournal.com/index.php/new/article/view/627>
18. Jumaniyoz Ramatov, Rozigul Umarova, Rashid Baratov, Mirshod Khasanov, Siroj Sultonov, & Fayzulla Kushakov (2022). MODERN REQUIREMENTS FOR THE SPIRITUAL IMAGE OF YOUNG PEOPLE AND ITS MANIFESTATION IN PRACTICE. Academic research in educational sciences, 3 (10), 582-586.
19. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). SOCIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL QUALITY IMPROVEMENT (ON THE EXAMPLE OF THE RAILWAY SECTOR). Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (6), 969-976.
20. Раматов, Ж.С., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). XIX АСРДА ХИНДИСТОНДАГИ ИЖТИМОЙ – ФАЛСАФИЙ ЖАРАЁНЛАР. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (6), 1070-1078.
21. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. World scientific research journal, 9(2), 37-42.